

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: «CİNAYƏT HÜQUQU»

FƏNN: «CİNAYƏT HÜQÜQU»

MÖVZU № 27: «Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olan cinayətlər və ictimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlər

Vaxt 2-saat

Tərtib etdi:

«Cinayət hüququ» kafedrasının rəisi,
polis polkovniki

İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib.

Protokol № _____ « _____ » _____ 2016-cı il

BAKI-2016

MÖVZU: «Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olan cinayətlər və ictimai məənəviyyət əleyhinə olan cinayətlər»

PLAN:

1. Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olan cinayətlər və ictimai məənəviyyət əleyhinə olan cinayətlərin ümumi anlayışı və xarakteristikası
2. Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar olan cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili
3. İctimai məənəviyyət əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili

Ə D Ə B İ Y Y A T:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. «Hüquq ədəbiyyatı» nəşriyyatı. Bakı, 2020
2. Azərbaycan Respublikasının CM; «Qanun» nəşriyyatı, Bakı, 2020, 234-240-cı mad.və 242-246-ci mad.
3. «Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə haqqında» BMT-nin 20 dekabr 1988-ci il Vyana Konvensiyası (AR 28 oktyabr 1992-ci ildə qoşulmuşdur)
4. «Narkotik vasitələri», psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 28 iyun 2005-ci il tarixli Qanunu, «Qanun» nəşriyyatı». Bakı, 2015.
5. «AR-ın ərazisində dövriyyəsi qadağan edilmiş, məhdudlaşdırılmış və nəzarət edilən narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, habelə AR-ın ərazisində idxalına, ixracına, tranzit nəql edilməsinə və istehsalına lisenziya (xüsusi razılıq) tələb olunan prekursorların siyahılarının təsdiq edilməsi haqqında» AR-ın 28 iyun 2005-ci il tarixli Qanunu
6. «Şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün kifayət edən narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin miqdarına, habelə onların külli miqdarına görə siyahıların təsdiq edilməsi haqqında» 28 iyul 2005-ci il tarixli AR-ın Qanunu
7. «Güclü təsir edən maddələrin və onların külli miqdarının, habelə zəhərli maddələrin siyahılarının təsdiq edilməsi haqqında» AR-ın 18 mart 2016-cı il tarixli Qanunu
8. AR Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun « AR CM-in244.1-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair» 17 mart 2011-ci il tarixli Qərarı

9. AR Ali Məhkəməsi Plenumunun «Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və ya onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsinə dair cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 4 mart 2011-ci il tarixli 2№-li Qərarı.
10. AR Səhiyyə Nazirliyinin 8 fevral 1999-cu il tarixli 9 sayılı Əmri ilə təsdiq olunmuş «Zəhərli və güclü təsir edici maddələrin qəbulu, saxlanması, istifadə edilməsi və buraxılması qaydalı»
11. AR Səhiyyə Nazirliyinin 7 may 1999-cu il tarixli 55 sayılı Əmri ilə təsdiq olunmuş «Narkotik preparatların alınması, daşınması, saxlanması, uçuğu, istifadəsi və məhvi normativləri və qaydalı»
12. Cinayət hüququ. Dərs vəsaiti (h.e.d. Habil Qurbanovun red. ilə). Bakı, «Nurlan» nəşriyyatı, 2007.
13. Həsənov E.N. Narkotizm: meyllər və aradan qaldırma tədbirləri. Bakı, «Elm» nəşriyyatı. 1999
14. Naqiyev R.T. Uyuşdurucu - süni cənnətin cəhənnəm odu. Bakı, «Nurlan» nəşriyyatı, 2005.
15. Zahidov B.S. «Narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının dövriyyəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin elmi kommentariyası. Bakı, «Yazıçı» nəşriyyatı, 2009.

Giriş

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 41-ci maddəsində hər kəsin sağlamlığının qorunması hüquq təsbit olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının CM-in 2-ci maddəsi isə insan və vətəndaşın hüquq və azadlıqlarının cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsini nəzərdə tutur. Vətəndaşların bu hüquq və azadlıqlarının cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsini nəzərdə tutur. Vətəndaşların bu hüquqlarının cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsinə təminat verən cinayət-hüqudi vasitələrdən bir qrupun CM-in adlı «Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər» adlı 26-cı fəslində cəmləşdirilmişdir.

Bu cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi onunla bağlıdır ki, belə əməllər nəticəsində insanların sağlamlığına ziyan vurulur, oğurluq, rüşvətxorluq, vəzifə səlahiyyətlərində sui- istifadə etmə, qaçaqmalçılıq və digər cinayətlərin törədilməsi üçün zəmin yaradır. İctimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlər isə cəmiyyətimizdə qəbul olunan əxlaq normalarına ziyan vurur.

Azərbaycanın yerləşdiyi coğrafi məkan və son illərdə nəqliyyat infrastrukturun inkişafı və ölkənin cənub sərhədlərinin vizasız (azərbaycan vətəndaşları üçün) gediş-gəlişi bu qəsdlərdən cinayətlərin törədilməsi üçün müəyyən şərait yaradır.

Cinayət qanunvericiliyi tarixlərində ilk dəfə olaraq bu qəbildən olan cinayətlərlə mübarizə aparmıq üçün « Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər» və « ictimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlər» adlı fəsillərdə cinayət hüquq normaları nəzərdə tutulmuşdur.

Bu mühazirədə bu cinayətlərin ümumi anlayışı, xarakteristikası və növləri nəzərdə keçiriləcək və fəsillərə daxil olan və təcrübədə tez-tez tətbiq olunan cinayət tərkibləri təhlil olunacaqdır.

1.Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər və ictimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və ümumi xarakteristikası

Əhalinin sağlamlığına və ictimai mənəviyyət əleyhinə qəsdlərdən ictimai təhlükəliliyi onunla bağlıdır ki, belə qəsdlər nəticəsində bir insanın deyil, bir çox insanların sağlamlığı təhlükə altında alınır, mədəni dəyərlərə və cəmiyyətin əxlaq dayaqlarına ziyan vurulur. Belə əməllərə görə cinayət məsuliyyətinin müəyyən edilməsi vətəndaşların sağlamlıq hüququnun mühafizəsinin konstitusional təminatlarından biri kimi çıxış edir.

2009-cu ildə narkotiklə bağlı 3076 cinayət faktı respublikada qeydə alınmışdır. İctimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlər fəslinə daxil olan cinayətlərdən fahişəliyə cəlb etmə və əxlaqsız yuvalar saxlama cinayəti kimi 229 fakt qeydə alınmışdır.

Sağlamlıq müxtəlif cinayətlərin obyektı olaraq müəyyən olunur: şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlər, ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər, ekoloji cinayətlər ancaq araşdırdığımız cinayətlər konkret fərdin sağlamlığı üçün deyil, çoxlu insanın sağlamlığı üçün təhlükə yaradır. Bu cinayətlərin obyektinin digər cəhəti onunla bağlıdır ki, bu cinayətlərin obyektı qismində insandır.

Cinayət predmeti əhalinin sağlamlığı əleyhinə cinayətlər üçün daha xarakterikdir.

Bu əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan normaların dispoziyasının növü blanketdir. Məsələn, 234-cü, 237-ci və s. maddələr.

Fikrimizcə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətləri predmetə görə 2 qrupa bölmək olar:

1) narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və ya onların prekursorlarının qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər (234-239-cu mad.)

2) digər maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər (240-ci mad.)

İctimai mənəviyyət sahəsində olan cinayətləri isə 3 qrupa bölmək olar:

1) cəmiyyətdə hökman cinsi əxlaq prinsiplərinə qəsdə edən cinayətlər (242-244-cü mad.);

- 3) tarix və mədəniyyət abidələrinə qəsd edən cinayət(246-cı mad.)
- 2) ictimai mənəviyyatın cəmiyyətin sosial yaddaş sahəsində olan münasibətlərə qəsd edən cinayətlər (245-ci mad.)

Nəticə

Beləliklə, insanların normal fiziki və psixi sağlamlığına, habelə cəmiyyətdə qəbul olunmuş cinsi əxlaq sahəsində sosial yaddaş sahəsində prinsiplərə qəsd edən cinayət qanunuda nəzərdə tutulmuş ictimai təhlükəli əməllər əhalinin sağlamlığı əleyhinə cinayətlər və ictimai mənəviyyat əleyhinə olan cinayətlər adlanır. Bu cinayətlərə görə məsuliyyət əsasən 19 yaşı tamam olmuş anlaqlı şəxslər üçün nəzərdə tutulur. Bu cinayətlərin əksəriyyəti qəsddən törədilir.

Sual 2. Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlərin anlayışı, növləri və tərkiblərinin təhlili.

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin ictimai təhlükəsizliyi və ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlər bölməsinə daxil edilmişdir.

İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər arasında narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə əlaqədar cinayətlər daha çox törədilməsinə görə diqqət mərkəzində durur. Narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi dedikdə, narkotik maddələrin və psixotrop maddələrin istehsalından daşınmasından, satılmasından tutmuş, onların istehlakının təşkil edilməsinədək keçirilən əməliyyatların məcmusu nəzərdə tutulur. Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin təbiəti elədir ki, onların müxtəlifliyinə baxmayaraq onlardan istifadə edən şəxslərdə depressiv vəzmiyyətlə müşahidə olunan müəyyən müddətdə eyforiya yaranır. Bu cür dopinqlərə öyrənilməsi prosesi tez baş verir, bəzi hallarda onlardan imtina edilməsi mümkün olmur, narkomanların müalicəsi indiyədək çətin həll edilən problemlərdəndir. Narkotiklər insan sağlamlığına dağıdıcı təsir göstərir, narkomanların şəxsiyyətini deprodasiyaya məruz qoyur, bu cür uyuşdurucu maddələrin daimi istifadəsinə olan meyil digər nemətlərdən daha üstün tutulur. Qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyi narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə təşkil edən əməllərə görə məsuliyyət nəzərdə tutur. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının CM göstərilən cinayətlərə görə məsuliyyət müəyyən edən normaları narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı mübarizə sahəsində qəbul edilmiş beynəlxalq konvensiyaların və müqavilələrin tələbləri uyğun verilmişdir.

CM-in 26-cı fəslində aşağıdakı cinayətlərə görə məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Qanunsuz olaraq narkotik vasitələri, psixotrop maddələri və ya onların prekursorlarını hazırlama istehsal etmə. əldə etmə, saxlama, daşıma, göndərmə və ya satma (mad. 234); narkotik vasitələri, psixotrop maddələri və ya onların prekursorlarını talma və ya hədə qorxu ilə tələb etmə (mad. 235); narkotik vasitələrin və ya vasitələrin psixotrop maddələrin öz sərəncamında saxlanılmasına yönəldilmiş bütün hərəkətlərdir. Yeni şəxsin belə maddələri üstündə, gizli

saxlanma yerlərində, binalarda və s. saxlamasıdır. bu cür maddələri saxlamağa qəbul etmiş şəxs də məsuliyyət daşıyır. Başqa sözlərlə bu maddələri saxlama, buna hüququ olmayan şəxs tərəfindən narkotik vasitələrin və psixotrop vasitələrin onların saxlanma yerindən və müddətindən asılı olmayaraq saxlamasıdır. Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin saxlanması-uzanan cinayətdir.

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin əldə edilməsi onların təqsirkar şəxsin sərəncamına keçdiyi andan cinayət bitmiş hesab olunur.

CM 234.1-ci maddənin əsas tövsif əhəmiyyətli kimi narkotik vasitələri və psixotrop maddələri satış məqsədi olmadan əldə edilməsi və saxlanması çıxış edir. Satma dedikdə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin hər hansı bir üsulla yayılması, bəxşiş edilməsi, borc əvəzinə verilməsi, borc olaraq alınması, başqa şəxsə iynə vurulması və s. üsullar başa düşülür. Deməli əgər şəxsi qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və psixotrop maddələri şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda yuxarıda göstərilən məqsədlər olmadan əçldə edərsə və ya saxlayırsa, onda Azərbaycan Respublikası CM-in 234.1maddəsinin tərkibi yaranır. Əyni şəxs bu hərəkətləri narkotiklərin özü üçün istifadə etməsi məqsədilə etdiyini dərk edir.

Şəxsi istehlak miqdarından artıq miqdarda dedikdə- şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün kifayət edən narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin miqdarına, habelə onların külli miqdarına görə siyahıların təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununda göstərilmiş maddələrin şəxsi istehlak üçün nəzərdə tutulan mümkün miqdarda istehlakı ilə bağlı əməllər şəxsin inzibati məsuliyyətinə, şəxsi istehlak miqdarından yuxarı miqdarda bağlı olan əməllər cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə səbəb olur.

Subyektiv cəhətdən cinayət birbaşa qəsdlə törədilir.

Cinayətin subyektivi ümumidir- 16 yaşı tamam olmuş anlaqlı fiziki şəxslərdir. Bir çox hallarda bunlar narkotiklərdən asılı şəxslər olur.

CM-in 234.2-ci maddədə satış məqsədi ilə qanunsuz olaraq narkotik etmə, daşıma, göndərmə yaxud qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri satmağa görə məsuliyyət müəyyən edir.

Bu maddə narkotik vasitələrin əldə edilməsi və saxlanması CM 234.1 maddədən fərqli olaraq satış məqsədilə törədilməsini nəzərdə tutur. Bundan əlavə burada eyni məqsədlə həmin maddələrin hazırlanması, istehsal edilməsi, emal edilməsi, daşınması, göndərilməsi, yaxud qanunsuz olaraq belə maddələrin satılmasına görə də məsuliyyət nəzərdə tutulur.

Qanunuevriciliyə əsasən, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz hazırlanması həyata keçirilməsi üsulundan asılı olmayaraq qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydalar pozmaqla istehlaka yaranan və ya yaranmayan narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin bilavasitə hazırlanmasına, yəni narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin bilavasitə hazırlanmasına, yəni narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehsalına emalına, saflaşdırılmasına və ya narkotik vasitənin, yaxud psixotrop maddənin digər narkotik vasitəyə psixotrop maddəyə çevrilməsi yolu ilə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin alınmasına, yaxud onların təsirinin gücləndirilməsinə. narkotik xassəli bitkilərin hasil edilməsiə və narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin alınmasına yönəldilmiş hər hansı digər hərəkətlərdir.

Qeyri qanuni hazırlama-istifadə üçün yararlı olan narkotik vasitələri və psixotrop maddələrin ev və laboratoriya şəraitində alınması üsullarıdır.

Qeyri qanuni istehsal etmə anlayışı daha geniş olub, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin hazırlanması üçün xüsusi sex emalatxanalarından və işçi qüvvəsindən istifadə olunmasını nəzərdə tutur.

Bu maddələrin qanunsuz emalı dedikdə. müvafiq icazı olmadan onların uyşdurucu effektinin artırılması məqsədilə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qarışıqlardan təmizlənməsi başa düşülür. Təcrübədə bu maddələrin müxtəlif cür emalına rast gəlinir. Onlardan biri cuna və tamponların xaşxaş şirəsi ilə nəmləndirilməsidir. Bu üsulla narkotik effekti artırılır və onun göndərilməsi əsanlaşır.

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz daşınması dedikdə daşınma üsulundan və saxlama yerindən asılı olmayaraq həmin maddələrin yerinin dəyişdirilməsi məqsədilə qəsdən edilən hər hansı bir hərəkətlər başa düşülməlidir. Burada daşınma üsulu kimi həmin maddələrin istənilən nəqliyyat vasitəsi ilə (yerüstü, yeraltı və su, hava) daşınması başa düşülür.

Göndərmə dedikdə-narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin bir yerdindən digər üsulla göndəriləsi başa düşülür. Burada bu maddələrin yerləşdirilməsi onları göndərən şəxsin iştirakı olmadan həyata keçirilir. Bu maddələrin qanunsuz olaraq Azərbaycan Respublikası kömrük sərhədələrindən daşınması göndərilməsi müəyyən edildikdə, təqsirkarın əməli əlavə olaraq CM-in 206.2-ci maddəsi ilə tövsif olunmalıdır.

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin yayılmasının Ən təhlükəli forması qanunsuz olaraq bu maddələrin satılmasında ifadə olunur.

Satma dedikdə bu maddələrin qanunsuz olaraq hər hansı bir üsulla yayılması başa düşülməlidir. Bu üsullara aiddir: satma, bəxşiş vermə, dəyişdirmə, borc əvəzinə vermə, borc olaraq vermə, başqa şəxsə iynə vurma- və s. Bu maddələrin itirilməsi satma kimi qəbul edilə bilməz və burada həmin maddələrin ilkin əldə edilmə mənbələri əhəmiyyət daşıyır.

CM-in 234.2 maddəsi ilə nəzərdə tutulan cinayətlərin subyektiv cəhəti – əməli birbaşa qəsdilə edilməsində ifadə olunur. Əgər narkotik vasitələr və psixotrop maddələr satış məqsədi ilə əldə edilir və ya saxlanılıbsa, əməl CM-in 234.2-ci maddəsi ilə tövsif olunur. Bu maddələrin hazırlanması, istehsal edilməsi, kəmal edilməsi, daşınması göndərilməsi üçün də satış məqsədi subyektiv cəhətin əsas əlaməti kimi çıxış edir.

Bu cinayətin subyektiv ümumidir- 16 yaşına çatmış, fiziki anlaqlı şəxsdir.

CM-in 234.3-cü maddəsi narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz hazırlanmasında və emalında istifadə etmək məqsədilə prekursorları hazırlama, əldə etmə, saxlama, göndərmə, daşıma və ya satmağa görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutur.

Qeyd etdiyimiz kimi prekursorlar narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin hazırlanması məqsədi ilə istifadə edilən kimyəvi maddələr və onların düzlarıdır.

Bu cinayət subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Bu cinayət tərkibində məqsəd subyektiv cəhətin zəruri əlaməti kimi çıxış edir. belə ki, prekursorların hazırlanması, əldə etmə, saxlama, göndərmə, daşıma və ya satmada təqsirkarın əsas məqsədi ondan narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz hazırlanmasında və emalında istifadə etmək olmalıdır.

Prekursorların köməyi ilə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin hazırlanması dedikdə, kimyəvi maddələri və onların düzlarının bir-biri ilə kimyəvi reaksiyaya girərək nəticədə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin alınması başa düşülür.

Prekursorların bu maddələrin emalında istifadə edilməsi zamanı hər hansı narkotik vasitənin və ya psixotrop maddənin effektinin gücləndirilməsi məqsədilə bu maddələrlə kimyəvi maddələr reaksiyaya girir və bu zaman həmin maddələrdə olan yod qarışıqları təmizlənir.

CM-in 234.4-cü maddəsində satış məqsədi olmadan və ya bu məqsədlə narkotik vasitələri əldə etməsi, saxlanması, hazırlanması emal etməsi, istehsal etməsi, daşınması, göndərilməsi, yaxud satılması cinayətlərinin ağırlaşdırıcı tərkibi göstərmişdir. Göstərilən əməllər əgər: a) qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxsi tərəfindən və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilərsə (234.4.1); b) təkrar törədilərsə (234.4.2.); v) külli miqdarda törədilərsə bu əməllər göstərilən maddə ilə tövsif olunmalıdır.

CM-in 34-cü maddəsinə əsasən qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən cinayətin törədilməsi-cinayəti qabaqcadan razılaşdırılmaqla iki və ya daha çox şəxsin birgə iştirakı ilə törədilməsidir.

CM-in 34.3 maddəsinə görə isə mütəşəkkil dəstə tərəfindən cinayətin törədilməsi bir və ya bir neçə cinayətin törədilməsi üçün qabaqcadan biləşmiş iki və ya daha çox şəxsdən ibarət olan sabit cinayətkar qrup tərəfindən cinayətin törədilməsidir.

Bu cinayətlərin təkrar törədilməsi dedikdə onların iki dəfə və ya iki dəfədən çox törədilməsi nəzərdə tutulur (mad.16.) Bununla yanaşı əgər şəxç əvvəl törətdiyi cinayətə görə cinayət məsuliyyətindən azad olunmuş, yaxud məhkumluğu götürülmüş və ya ödənilmişdirsə cinayət təkrar töərdilmiş, hesab edilmir.

Bu cinayətin külli miqdarda törədilməsini müəyyən etmək üçün adı çəkilən qanunun müvafiq siyahısına və ekspert rəyinə əsaslanaraq lazımdır.

CM-in 234.5-ci maddəsində müstəqil cinayət tərkibi nəzərdə tutulmuşdur. Burada söhbət narkotik vasitələri və ya psixotrop maddələri hazırlamaq üçün istifadə edilən və xüsusi nəzarət altında olan xammalın, prekursorların, alətlərin və ya avdanlıqların, habelə narkotik vasitələrin və ya psixotrop maddələrin istehmalı, buraxılması, satılması, bölüşdürülməsi, daşınması, göndərilməsi, əldə edilməsi, istifadə edilməsi, idxal, ixracı və ya məhv edilməsi qaydalarının bu qaydalar riayət etməli olan şəxs tərəfindən pozulmasından gedir.

Bu cinayətin *predmeti* narkotik vasitələr və psixotrop maddələrlə yanaşı bu vasitələrin hazırlanması üçün istifadə edilən və xüsusi nəzarətdə olan xammal, alətlər, avadanlıqların siyahısı müvafiq orqanların tərtib etdiyi normativ aktlarda göstərilmişdir. Xüsusi nəzarət altında olan xammalın siyahısına BMt-nin narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə mübarizə haqqında konvensiyada göstərilən efedrin, safrol, etil-efir və s. maddələr daxil edilmişdir. Bununla yanaşı bu vasitələrin hazırlanması üçün istifadə edilən zavod və kустar maşın və avadanlıqlar, meyarların vakkumda (təmizlənməsi) süzülməsi üçün istifadə edilən avadanlıqlarda xüsusi nəzarət altındadır.

Bu cinayətin *obyektiv cəhətini* dispozisiyada göstərilən əməllər yaradır. CM-in 234.5. maddəsi blonket xarakter daşıyır, bu da narkotiklərin dövriyyəsi və onların istehsalını nizamlayan normativ aktlara istinad edilməsini tələb edir.

Subyekti xüsusidir. Burada subyekt kimi yalnız qanunla üzərinə narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehsalı, hazırlanması, emalı, saxlanması, buraxılması, satılması, bölüşdürülməsi, əldə edilməsi. istifadə nəzarət altında olan xammalın, prekursorların, alətlərin və ya avadanlıqların istifadə qaydalarına riayət edilməsi vəzifəsi qoyulan şəxs çıxış edə bilər. Subyektiv tərəfdən əksin olaraq

qanunda göstərilən qaydaları pozduğunu dərk edir. Bu qaydaların ehtiyatsızlıqdan pozulması (intizam məsuliyyəti) bu maddənin tərkini yaratmır və şəxsin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün əsas kimi çıxış edə bilər.

CM-in 234-cü maddəsinin *qeyd* hissəsində bu cinayəti törətmiş şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad olunması imkanlarına göstərilmişdir. Bu imkanlar təqsirkarın cinayətin törədilməsindən sonrakı aktiv hərəkətləri ilə bağlıdır. Bunlara aiddir: narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və ya onların prekursorlarının təhvil verilməsi, bu maddələrlə bağlı cinayətlərin açılmasında və ya qarşısının alınmasında fəal iştirak etmək, bu əməlləri törətmiş şəxslərin aşkar edilməsində fəal iştirak etmək və cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın toplanmasında fəal iştirak etmək.

Narkotik vasitələri, psixotrop maddələri və ya onların prekursorlarını talama və ya hədə-qorxu ilə tələb etmə (CM. mad., 235)

CM-in 235-ci maddəsi narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və ya onların prekursorlarının cinayət yolu ilə əldə edilmə formalarına hədə-qorxu ilə tələb etməyə görə məsuliyyəti nəzərdə tutur. Bu maddələrin əldə edilmə üsulları özü-özlüyündə bu cinayətin ictimai-təhlükəliliyini artırır. Bu cinayət cinayətkar narkobiznesin tərkibinə daxildir və təcrübənin göstərdiyi kimi hər narko asılıqlı adamlar, həm də peşəkar cinayətkarlar törədilir. Bu cinayətin əsas *bilavasitə obyekt* əhalinin sağlamlığını təmin edən ictimai münasibətlərdir. Zəruri əlavə obyekt kimi burada *mülkiyyət münasibətləri* çıxış edir, hansılar ki, talama və hədə-qorxu ilə tələb etmə mütləq ziyan çəkirlər. Cinayətin əkültativ əlavə obyekt isə şəxsin həyat və sağlamlığının təhlükəsizliyini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Talamanın və hədə-qorxu ilə tələb etmənin predmeti kimi narkotik vasitələr psixotrop maddələr və onların prekursorları çıxış edir.

Bu cinayətin obyektiv cəhəti iki formada təzahür edir: 1) talama, 2) hədə-qorxu ilə tələb etmə. Burada «talama» anlayışı ümumiləşdirilmiş mənada istifadə edilir. Yəni «talama» anlayışı burada oğurluq, dələduzluq, zor tətbiq etmədən soyğunçuluq, mənimsəmə və israf etmə kimi mülkiyyətin qanunsuz əldə edilməsinə yönələn cinayətləri əhatə edir.

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin 11 iyul 1997-ci il tarixli Plenum Qərarına əsasən bu vasitələrin və maddələrin talanması dedikdə, onların qanunsuz olaraq müəssisə və təşkilatlardan götürülməsi, həmin müəssisə və təşkilatlardan götürülməsi, həmin müəssisəsi və təşkilatların əkin sahələrindən təryibində narkotik vasitələr olan bitkilərin, yolub belə bitkilərin müəyyən hissəsinin qanunsuz olaraq yığılması, eləcə də əvtəndaşların hər hansı bir yolla ələ keçirdikləri narkotik vasitələri onlardan götürülməsi başa düşülməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, dələduzluq yolu ilə talam çox vaxt saxta respektlərin təqdim edilməsi ilə narkotik vasitələrin aspektlərin və s. tibbi müəssisələrdən alınması yolu ilə həyata keçirilir. Burada qeyd edək ki, saxta resept istifadə etməklə narkotik vasitənin alınması 235-ci maddəsi ilə tövsif olunur bu reseptlərin hazırlanması isə əlavə olaraq CM-in 239-cu maddəsi ilə tövsif olunur.

Bu cinayət tərkibinin qanunvericilik quruluşu talamanın üsulundan aslı olaraq müəyyən olunur. Oğruluq, dələduzluq, mənimsəmə və israfetmə qanunverici tərəfindən maddi tərkibli cinayətlər kimi müəyyən edildiyindən narkotik vasitələrin bu üsullarla əldə edilməsi də maddi tərkibli cinayətdir. Yəni cinayət o zaman bitmiş hesab olunur ki, narkotik vasitələr, psixotrop maddələr və onların prekursorları götürülmüş olsun və cinayətkarın talanmış vasitələr üzərində sərbəst sərəncam vermək imkanı yaranmış olsun.

Obyektiv cəhətdən ikinci əlaməti narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və onların prekursorlarının hədə-qorxu ilə tələb edilməsində istifadə olunur. CM-in 182-ci maddəsində hədə-qorxu ilə tələb etmənin anlayışı 1erilmişdir. yəni zərərçəkmiş şəxsin və onun yaxın qohumlarının şəxsiyyəti üzərində zor göstərmə, onların haqqında rusvayedicı məlumatlar yayma və ya onların əmlakını tələf etmə hədəsi ilə özgənin əmlakını və ya əmlaka olan hüququ və ya əmlak xarakteri daşıyan digər hərəkətlər etməsini tələb etmə.

Tələb etmə cinayətlərinin qanunvericilik quruluşu formal olduğuna görə, narkotik vasitələri, psixotrop maddələri və prekursorları hədə-qorxu ilə tələb etmə cinayəti və qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkibliirdir.

CM-in 235-ci maddəsi xüsusi normadır. Buna görə də 235-ci maddənin CM-in 177-180-ci və CM-in 182-ci maddələri ilə rəqabəti zamanı CM-in maddəsi tətbiq edilir.

Cinayətin subyektivi cəhəti birbaşa qəsdlə və tamah məqsədilə xarakterizə olunur.

Göstərilən cinayətin subyektivi talama-oğurluq, dələduzluq, hədə-qorxu ilə tələb etmə üsulu ilə törədildikdə, ümumidir- 14 yaşına çatmış fiziki, analıq şəxsdir. Bu maddələrin mənimsəmə və israf etmə üsulu ilə tala7nması zamanı subyekt-xüsusidir, müqavilə və əmək münasibətləri nəticəsində bu vasitələr etibar edilmiş şəxslər ola bilər.

CM-in 235.2-ci maddəsində göstərilən maddələrin və vəsaitlərin qanunsuz hazırlanmasında və emalında istifadə etmək məqsədi ilə prekursorları talama və ya hədə-qorxu ilə tələb etməyə görə məsuliyyət müəyyən edir.

Burada cinayətin predmeti kimi narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz hazırlanması və emal edilməsi üçün istifadə edilən prekursorlar çıxış edir.

Cinayətin obyektiv cəhəti prekursorları talama və hədə-qorxu ilə tələb etmədə ifadə olunur.

Cinayət subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə törədilir, yəni şəxs prekursorları talayarkən və hədə-qorxu ilə tələb edərkən onları narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin hazırlanması və emal edilməsi üçün göründüyünü dərk edir və bu nəticəni arzu edir.

Cinayətin subyektivi – əgər prekursorlar oğurluq, dələduzluq, hədə-qorxu ilə tələb etmə üsulu ilə götürülərsə – 16 yaşına çatmış fiziki, anlaqlı şəxsdir. Əgər prekursorlar mənimsəmə və israf etmə yolu ilə edilibsə cinayətin subyektivi xüsusidir.

CM-in 235.3-cü maddəsi 235.2-ci maddələrində nəzərdə tutulan cinayətlərin xüsusilə tövsifedici əlamətlərini nəzərdə tutur. Onlara aiddir: cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi (mad. 235.3) təkrar törədilməsi (mad.235.3.2), şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə

edilməklə törədilməsi (mad.235.3.3) və həyat sağlamlıq üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq etmək hədəsi ilə törədilməsi (mad.235.3.4).

Kriminal təcrübənin təhlilinə əsasən narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlər tək-cə yaxşı təşkil edilmiş dəstələr tərəfindən deyil, hətta transmilli qruplar tərəfindən də törədilir.

Bu cinayətlərin külli miqdarda törədilməsi zamanı (CM. mad 235.4.2.) göstərilən maddələrin kuli miqdarı talanmış vasitələrin tək-cə obyektiv miqdarı ilə deyil, həm də onların insan orqanizminə təsiri xüsusiyyətlərinə görə də müəyyən edilir.

Qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən cinayət törədilməsi və təkrar törədilməsinin izahı 234-cü maddənin izahında verilmişdir.

Şəxsin öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə talamanın törədilməsi zamanı subyekt kimi öz vəzifələrinə və tutduqları xidməti vəziyyətinə görə sərəncamında narkotik vasitələr, psixotrop maddələr və prekursorlar rlan şəxsləri çıxış edir. Belə şəxslərə aprek drektorlarını, formaseptik müəssisələrin direktorlarını, tibbi müəssisələrin baş hakimlərini və şöbə müdrlərini və s. şəxsləri aid etmək olar.

Növbətçi tövsifedici əlamət cinayətin həyat və sağlamlığı üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq edilməsi və ya zor tətbiq etmək hədəsi ilə törədilməsidir. göstərilən ağırlaşdırıcı hal narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin və prekursorlarının zorla bağlı soyğunçuluq vəz orla bağlı hədə-qorxu ilə təlb etmə ysula ilə əldə edilməsini nəzərdə tutur. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq edilməsi dedikdə, zərərçəkmişin azadlığının məhdudlaşdırılması, ona fiziki ağırlıq yetirilməsi, sağlamlığın 6 gündən çox olmayan müddətə pozulması ilə nəticələnən döymə, yüngül zərər vurma, zərərçəkmişin bədənində müxtəlif ağrıverici təsirlər etmə və s. bu kimi hərəktələr nəzərdə tutulur.

CM-in 235.4-cü maddəsində xüsusilə tövsifedici əlamət kimi cinayətin həyat və ya sağlağı üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətbiq etmək hədəsi ilə törədilməsi əlaməti nəzərdə tutulmuşdur.

Belə zorakılıq dedikdə, şəxsin sağlamlığına yüngül, az ağır,yaxud ağır zərər vurulması, habelə həyatdan məhrum edilməsi başa düşülməlidir.

Qeyd edək ki, bu cür zorakılığın tətbiq olunması talamanın quldurluq formasıdır. Ona görə də narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin ələ keçirilib, keçirilməməsindən asılı olmayaraq zərərçəkmişə belə hücumunu edildiyi andan cinayət bitmiş hesab olunur və əvvə təqsirkarın əməli CM-in 235.4.3-cü maddəsi və tövsif olunur.

Deməli qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət formal təkiqlidir.

CM-in 235.4-cü maddəsi Cm-in 235.1-235.3-cü maddələrin nəzərdə tutulan cinayətlərin xüsusi ilə tövsifedici əlamətlərini müəyyən edir.

Cinayətin mütəşəkkili dəstə tərəfindən törədilməsi (mad.235.4.1).

Bu cinayətə görə əvvəllər talam və hədə – qorxu ilə təlb etməyə görə iki dəfə və daha çox məzkm edilmiş şəxs tərəfindən törədilməsi xüsusi resedivi yaradır.

Göstərilən əlamət təkcə narkotik vasitələri, psixotrop maddələri və prekursorların talamya və ya hədə-qorxa ilə təlb etməyə görə məhkumluğu tələb edir. Bu əlamət ümumiyyətlə əvvəllər hər hansı bir talama və ya hədə-qorxu ilə tələb etmə cinayətinə görə iki və ya daha çox məhkumluğun olmasını tələb edir.

CM-in 235.4-cü maddəsində nəzərdə tutulan cinayət xüsusilə ağır cinayətlərə aiddir və əmlakı müsadirə olmaqla səkkiz ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Narkotik vasitələrin və ya psixotrop maddələrin istehlakına təhrik etmə (madə 236)

Cinayətin əsas bilavasitə obyekt-i əhalinin sağlamlığıdır. Fakultativ obyekt qismində yetkinlik yaşına çatmayanların sağlamlığı, həyatı normal fiziki və psix inkişafı çıxış edə bilər.

Göstərilən cinayətin predmeti-narkotik vasitələr və psixotrop maddələrdir. Zərərçəkmiş qismində isə həm yetkinlik yaşına çatmış, həm də yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər çıxış edə bilər.

Cinayətin obyektiv cəhəti başqa şəxsi narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehlakına təhrik etmədn ibarətdir. Məhkəmə təcrübəsinə əsasən təhrik

etmə dedikdə. narkotik vasitələrdən və psixotrop maddələrdən istifadə həvəsini yaratmağa yönəlmiş hər hansı bir qəsdən edilmiş hərəkətlər başa düşülməlidir (dilə tutma, təklif etmə, məsləhət vermə və s.). Bu zaman şəxsin nəticədə narkotikləri istehlak edib-etməməsi heç bir əhəmiyyət kəsb etmir.

Cinayətin tərkibi üçün zərərçəkmişin təhrik etmədən qabaq olan davranışı da əhəmiyyət kəsb etmir. Zərərçəkmiş şəxs qismində əvvəllər narkotik vasitələri və psixotrop maddələri istehlak edən şəxslər də çıxış edə bilərlər (yalnız bunu hərdənbir edənlər). Bu şəxsləri mütəmadi olaraq istehlak etməyə cəlb etmə, həmin şəxsi narkotiklərdən və onu satan şəxslərdə psixi və fiziki asılıqdan qoyulması da bu cinayətin tərkibini yaradır. Və bir neçə hala isə peşəkar narkomanları da təhrik etmək olar. Bu zaman onları daha güclü təsir edərsə narkotik vasitələrin psixotrop maddələrin istehlakına təhrik edirlər.

Bu vasitələrin istehlakına təhrik etməni zorla bağlı olan vəz orla bağlı olmayan növlərə bölmək olar. CM-in 236.1-ci maddəsi zorla bağlı olmayan üsulları əhatə edir: dilə tutma, təklif etmə, məsləht və s.

Əgər şəxs təhrik etmə zamanı narkotikləri hm də satırsa onda onun əməli cinayətin cəmi ilə gətövsif edilir (CM-in 234.2-ci və CM-in 236.1-ci maddələri ilə)

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehlakına təhrik etmə cinayəti qanunvericilik quruluşuna görə *formal tərkibli* cinayətdir. Cinayət təhrik etmə anından, onun nəticələrindən asılı olmayaraq bitiş hesab edilir.

Subyekt cəhəti- yalnız birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur.

Subyekt ümumidir- 16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxslərdir.

CM-in 236.2-ci maddəsi bu cinayətin tövsifedici əlamətlərini nəzərdə tutur. Onlara aiddir:

- təkrar törədildikdə;

- billə-bilə yetkinlik yaşına çatmayan, iki və ya daha çox barəsində törədildikdə;

- zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətəbiq etmək hədəsi ilə törədildikdə.

Billə-bilə yetkinlik yaşına çatmayan şəxs barəsində bu cinayəti törədən şəxs zərərçəkmişin yaşı barəsində dəqiq məlumata malik olmalıdır. Yetkinlik

yaşına çatmayan şəxs 18 yaşına çatmamış şəxsdir. Yetkinlik yaşına çatmayan narkotiklərin istehlakına təhrik edən şəxs olmalıdır.

Təqsirkarın hərəkətləri iki və daha çox şəxsdə narkotik vasitələrindən istifadə həvəsi yaratmağa, bu hərəkətin hər iki şəxs barəsində eyni vaxtda və yaxud ayrı-ayrı vaxtlarda edilməsindən asılı olmayaraq, onu əməli CM-in 236.2.3-cü maddəsi ilə tövsif olunmalıdır. Təkrardan fərqli olaraq burada iki və ya daha çox şəxsin narkotiklərin istehlakına ycnələn qəsd eyni vaxtdı yaranmalıdır. Bu cinayətdə zor tətbiq etmə döymə və sağlamlığa zərər vurma ilə deyil, zərərçəkmişin orqanizminə narkotik maddələri və psixotrop vasitələri zorla yetirmək də ifadə olunur. Öz intensivliyinə görə bu hərəkət zərərçəkmişin həyatı və sağlamlığı üçün təhlükəli ola da bilər, olmayada. Əgər bu cür tətbiq etmə zamanı zərərçəkmişin səhətinə zərər yetirilərsə, bu maddənin CM-in 126, 127, 128, 132 və 134-cü maddələri ilə rəqabəti yaranır və bu zaman üstünlük CM-in 236.2-ci maddəsinə verilməlidir. Əgər şəxsin narkotik vasitələrin psixotrop maddələrin istehlakına zorla təhrik edilməsi nəticəsində o, narkomaniya və ya foksikomaniya xəstəliyinə düşər olarsa, bu zaman məsuliyyət Cm-in 236.2-ci və CM-in 126.1ci maddələrinin cəminə görə yaranır.

Bu cinayətin xüsusi ilə tövsifedici əlaməti kimi CM-in 236.1-ci və CM-in 236.2-ci maddələrində göstərilən əməllər nəticəsində zərərçəkmişin ehtiyatsızlıqdan ölməsi və ya digər ağır nəticələrin baş verməsi çıxış edir. Zərərçəkmişin ehtiyatsızlıqdan ölməsi və ya digər ağır nəticələrin baş verməsi çıxış edir. Zərərçəkmişin ölümü bu cinayətlərdə narkotikləriy yüksək dozasının yeridilməsindən və ya tətbiq edilən zorun həyat üçün təhlükəli olmasında baş verir. bu zaman cinayətkarın zərərçəkmişin ölümündən ibarət olan nəticəyə psixi münasibəti qəsd formasında olması müəyyən edilərsə, əməl şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlərə görə tövsif edilməlidir.

Bu cinayətin ağır nəticələri kimi ehtiyatsızlıqdan şəxsin səhətinə ağır zərərin vurulması (məs: yüksək dərəcəli zəhərlənmə) zor tətbiq edilməsi və narkotiklərin qəbulu zamanı çıxış edə bilər. Digər ağır nəticələrə zərərçəkmişin

özünü öldürməsi və ya özünü öldürməyə cəhdi. onun zöhrəvi xəstəliyə və ya QIÇM-lə yoluxmasıdır.

Əgər narkotiklərin istehlakına təhrik zamanı şəxsin məqsədi zərərçəkmişin narkomaniya və ya toksikomaniya xəstəliyinə tutulmasıdırsa bu zaman göstərilən hal ağır nəticə kimi çıxış edə bilməz. Əgər təhrik zamanı şəxsin zərərçəkmişin narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin birdəfəlik istehlakı, yəni onların» dadına baxılması əhatə olunubsa və bu zaman zərərçəkmiş göstərilən xəstəliklərə düçar olursa onda Bu hal ağır nəticə kimi qəbul edilə bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, təqsirkar şəxsin göstərilən cinayətin ağır nəticələrinə psixi münasibəti qəsdin ehtiyatsızlıq formasında olur.

Qanunsuz olaraq tərkibində narkotik maddələr olan bitkiləri kultivasiya etmə (CM-in 237-ci mad.)

Bu cinayətin bilavasitə obyekt əhalinin sağlamlığıdır Cinayətin predmetinə narkotik vasitələrin hazırlanmasında xammal kimi istifadə edilən tərkibinə narkotik- maddələr olan bitkiləri aiddir. Ali Məhkəmənin 11 iyul 1997-ci il Plenum qərarına əsasən bu bitkiləri tiryək, xaşxaş, Hind, Cənubi Mncuriya, Cənuği Çu, Cənubi Arxon, Cənubi Krasnodar çətənəsi və digər tərkibində narkotik maddələr olan bitkilər aiddir. Qeyd etdiyimiz kimi tərkibində narkotik maddələr olan bitkilərdir.

Tibbi əlamət dedikdə, bu bitkilərin tərkibində insan orqanizminə təsir edə biləcək narkotik maddələrin olması, hüquqi əlamət dedikdə isə bu bitkilərin qanunla müəyyən edilmiş qaydada narkotik xassəli bitki kimi tanınması başa düşülür.

Cinayətin obyektiv cəhəti göstərilən bitkilərin əkilməsində, yetişdirilməsində, onların (hissələrin) toplanmasında və kultivasiya edilməsində ifadə olunur.

Tərkibində narkotik maddələr olan bitkiləri əkmə dedikdə, qanunsuz olaraq həmin bitkilərin toxumunu və ya şitilini hər hansı torpaq, o cümlədən boş torpaq sahələrində əkmə başa düşülməlidir. Cinayət toxumların və ya şitillərin torpağa əkmə anından bitmiş hesab olunur. Burada onların bitməməsi nəzərə alınmır.

Yetişdirmə-həmin bitkiləri yetişdirmə dərəcəsinə çatdırılması üçün əkilmiş bitkiləri və onların cücərtməsinə qulluq etmə başa düşülür. Qulluq etmə bu toxumların suvarılmasında, dibinin boşaldılmasına, budaqların kəsilməsində ifadə olunur.

Bu cinayətin obyektı cəhətinin narkotik xassəli bitkilərin qanunsuz olaraq əkilməsi və yetişdirilməsi yaradır. Göstərilən bitkilərin qanuni kultivasiyası sənaye məqsədləri və dərman preparatlarının hazırlanması üçün aparılır və bu da müvafiq normativ aktlarla nizamlanır. Kultivasiya o vaxt qanunsuz sayılır ki, müvafiq olmayan subyektlər tərəfindən və ya icazə veriləon həddən artıq həyata keçirilsin.

Cinayət qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkiblidir. Yəni məhsulun yağalib yığılmamasından və ya becərmənin məqsədindən asılı olmayaraq kultivasiyanın özü cinayət sayılır. Əgər bu bitkilər şəxsi istehlak üçün yetişdirilibsə əməl CM-in 237.1-ci maddəsi ilə əhatə olunur. Ali Məhkəmənin mövqeyinə əsasən narkotiklərin hazırlanması, sonradan onların çaxlanması, daşınması, göndərilməsi və satışı CM-in 237 və 234–cü maddələrinin cəmi ilə tövsif olunur.

Göstərilən cinayətin subyekti cəhəti birbaşa qəsdilə xarakterizə olunur. Əgər şəxs əkdiyi bitkinin əkilməsinin qadağan edilidiyin bilmirsə cinayət tərkibi yaranmır.

Cinayətin subyekti-16 yaşına çatmış fiziki anlaqlı şəxsdir.

Bu cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi. Mütəşəkkil dəstənin tərkibinə təkcə bu bitkiləri becərən şəxslər deyil, onların mühafizəsi, nəzarət işləri ilə məşğul olan şəxslər də aiddir. Bu əsasən iri həcmli istehsal zamanı müşahidə olunur. Çox vaxt mütəşəkkil dəstələr narkotiklərin istehsalının bütün siklini yerinə yetirmək üçün yaradılır.

- təkrarlıq;

- kultivasiyası qadağan olunmuş bitkilərin külli miqdarı şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün kifayət edən narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin miqdarına, habelə onların külli miqdarına görə siyahılarını təsdiq edən 28 iyun 2005-ci il tarixli qanuna əsasən müəyyən olunur. Bunlara aiddir 6 kokain yarpağı, bitki, tiryək xaşxaşı yağlı xaşxaş və xaşxaşın digər növləri-20 bitkidən çox;

Cənubi Mançurya, Cənubi Çu, Cənubi Arxon, Cənubi Krasnodarçətənəsinin növləri- 15 bitkidən çox; yabanı çətənə və xaşxaş 5 bitkidən çox

Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin iştirakı üçün tiryəxanalara təşkilər təşkil etmə və ya saxlama (CM-in 238-ci mad.)

Bu cinayətin əsas bilavasitə obyekti - əhalinin sağlamlığıdır. Əlavə bilavasitə obyekt isə-ictimai mənəviyyətdir. Bu cinayətin ictimai təhlükəliliyi yüksəkdir, çünki tiryəxanalarda narkotik vasitələri və psixotrop maddələri çoxlu adam qəbul edir.

Qanunda bu cinayətin predmeti kimi tiryəxana qəbul edilmişdir, Tiryəxana qismində yaşayış (şəxsi ev, mənzil) və qeyri yaşayış (kafe, restoran, klub, diskoteka, zirzəmi, dam, hamam və s.), xidməti və xüsusi hazırlanmış sahələr çıxış edə bilər.

Cinayətin obyektiv cəhəti 3 hərəkətdə ifadə olunub:

1. tiryəxanaların təşkil edilməsi:
2. onların saxlanması;
3. bu məqsədlər üçün binalar vermə:

Tiryəxanaların təşkil edilməsi dedikdə, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin istehlakı üçün bina axtarmaq, binanın sahibi ilə icarə şərtlərini müzakirə etmək, fəaliyyət planı hazırlamaq, bu fəaliyyətin iştirakçılarını müəyyən etmək, müştəri tapmaq, narkotik vasitələri əldə etmək, onun istehlakını təmin etmək və s. hərəkətlər başa düşülməlidir.

Tiryəxanaların saxlanması anlayışı özündə narkotiklərin istehlakı üçün şəraitin yaradılmasını birləşdirir. Buraya aiddir: mənzilə (otağa) qulluq) edilmə, müştərilərin qəbulu, onların narkotiklərlə, şpristlərlə və narkotiklərin istehlakı üçün lazım olan digər predmetlərlə təmin edilməsi.

Narkotiklərin istehlakı üçün binalar vermə dedikdə. bu binaların sahibləri tərəfindən onların icarəyə verilməsi və ya təmənnasız verilməsi başa düşülür. Tiryəxanaları təşkil edən və ya saxlayan şəxs mənzilin (otağın, binanın) sahibi olmaya bilər.

Cinayət tiryəxananın təşkil edilməsi, saxlanması və binanın verilməsi anından bitmiş hesab olunur. Tiryəxananın fəaliyyətə başlayıb-başlamaması əhəmiyyət kəsb etmir.

Cinayətin subyektivi cəhəti birbaşa qəsdlə xarakterizə olunur. Şəxs tiryəxananı qanunsuz olaraq narkotik vasitələri və psixotrop maddələrin istehlakı üçün təşkil etdiyini, saxladığını və binanı bu məqsədlər üçün verdiyini dərk edir və bunları arzu edir. Bu cinayətlər çox vaxt tamam məqsədi ilə törədilir, lakin bu subyektiv tərəfin zəruri əlaməti deyildir.

Cinayətin subyektivi-ümumdür. Əgər tiryəxananı vəzifəli şəxs. vəzifə səlahiyyətlərindən istifadə edərək təşkil edir və ya saxlayırsa o zaman onun əməli həm bu maddə ilə həm də CM-in 308-ci maddəsilə (vəzifəsəlahiyyətlərindən sui istifadə) cinayətlərin cəmi qaydasında tövsif ediləcəkdir.

Göstərilən əməllərin qabaqcadaq əlbir ola bir qrup şəxs tərəfindən və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən və təkrar törədilməsi bu cinayətin ağırlaşdırıcı halları kimi çıxış edir.

Narkotik vasitələri və psixotrop maddələri əldə etmək hüququ verən Reseptləri tibbi göstərişlər olmadan qanunsuz vermə və ya saxtalaşdırma (CM-in 239-cu mad.)

Cinayətin obyektivi – əhalinin sağlamlığıdır. Cinayətin predmeti kimi reseptlər çıxış edir. Resept-həkim tərəfindən verilən, aptek və müalicə – profilaktik müəssisələrindən dərman preparatlarının lənması çün əsas kimi çıxış edən sənəddir. Rusiya Federasiyasının Məcəlləsinin 233-cü maddəsindən fərqli olaraq Azərbaycan Respublikası CM-in 239 maddəsi resept apnlayışı predmet kimi qeyd edilmişdir. Digər sənədlər altında reseptlərdən başqa narkotik vasitələri və psixotrop maddələri əldə etmək hüququ verən sənədlər başa düşülür. Bunlara aiddir: signatura, tələbnamə və s. Signatura–həkim tərəfindən resept əvəzinə aprekdə tərkibində narkotik maddələr olan dərmanların hazırlanması üçün verilir. Tələbnamə- müalicə–profilaktiki müəssisələrdən apteklərdən (aptek anbarlarından) tərkibində narkotik vasitələr və psixotrop maddələr olan dərmanların alınması hüququ verən sənəddir.

Cinayətin obyektiv cəhəti reseptlərin verilməsində və ya onların saxtalaşdırılmasında ifadə olunur. Reseptlərin verilməsi–tibbi-narkotik vasitələr xəstələrə müəyyən edilmiş qaydada xüsusi respetür balanklarda verilir. Bu balnkların xüsusi seriya nömrələri və möhürləri olur. Göstərilən blanklarmüalicə müəssisələrinə səhiyyə orqanları tərəfindən verilir. Bu banklar xüsusi qeydiyyatata götürülür. Bu vasitələri əldə etmək hüququ verən reseptlər həkim tərəfindən yazılır və onun möhürü ilə möhürlənir, bundan sonra resept müalicə müəssisəsinin baş həkimi tərəfindən təsdiqlənir və möhürlənir. Göstərilən reseptlər yalnız dövlət tibb müəssisələrinin həkimləri tərəfindən verilir. Qeyri dövlət tibb müəssisələri həkimlərin belə reseptlərin verilməsi qadağandır.

Sözü gedən respetlərin verilməsi qaydaları müvafiq normativ aktlarla nizamlanır. Bu qaydalar reseptdərin verilməsinin qanuni yollarını nəzərdə tutur. Göstərilən cinayətin obyektiv tərəfinin əlaməti kimi bu reseptlərin qanunsuz verilməsini nəzərdə tutur, bu da bir neçə hallarla izah olunur:

1. tərkibində narkotik vasitələr və psixotrop maddələr olan dərmanlarla müalicə üçün müvafiq göstərişlərin olmaması. Bu halda resept verilən şəxs və ümumiyyətlə xəstə deyil və ya onun müalicəsi üçün göstərilən dərmanlar müvafiq deyil;

2. resept vermənin müəyyən edilmiş qaydalarına riayət olunmaması. Misal üçün bu reseptlərin onlara vermək hüquqi olmayan həkimlərtərəfindən verilməsi, zəruri möhürlərin, dərkənarların olmaması, narkotik vasitələrin icazəsi verilən həddən yuxarı yazılması və s. halları göstərmək olar.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət formal tərkibliidir. Cinayət reseptin verilməsi anından bitmiş hesab olunur.

Bu reseptlərin saxtalaşdırılması üsulları müxtəlifdir. Birincisi, bütün tələblərə cavab verən reseptlərə yalnız məlumatların salınması. Bu zaman saxtalaşdırma fiziki xarakter daşıyır və tarixin dəyişdirilməsində, narkotik vasitələrin dozasının artırılmasında, resept yazılan şəxsin familiyasının dəqiqləşdirilməsində və s. ifadə olunur. İkincisi əsil blanklara yalan məlumatların daxil edilməsi. Bu üsul şəxsin əldə etdiyi resept blankına özü tərəfindən narkotik

fasitələrin növünü və miqdarının yaxılmasını nəzərdə tutur. Üçüncüsü-reseptin tam saxtalaşdırılması, bu zaman həm blankın özü, həm də onun məzmunu saxtalaşdırılır.

Reseptin saxtalaşdırılması cinayəti qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkibli cinayətdir, yəni cinayət «reseptin» hazırlanması anından, ondan istifadə olunub-olunmamasından asılı olmayaraq bitmiş hesab olunur.

Əgər apteklərdən narkotik vasitələr və psixotrop maddələr reseptlə alınarsa əməl CM-in 239-cu və CM-in 235-ci maddələrin cəmi qaydasında tövsif edilməlidir.

Subyektiv cəhətdən- birbaşa qəsdlə törədilir. Şəxs öz əməlinin qeyri qanuniliyini dərk edir və bunu törətməyi arzu edir.

Bu cinayətin subyektivi törədilən əməldən asılı olaraq həm ümumi, həm də xüsusi ola bilər. Məsələn narkotik vasitələri və psixotrop maddələri əldə etmək hüququ verən reseptləri tibbi göstəriciləri olmadıqda qanunsuz yermə cinayətinin subyektivi – xüsusidir. Yəni yalnız belə resepti vermək səlahiyyəti olan şəxslər (həkimlər, baş həkimlər, şöbə müdrləri və s.) bu cinayətin subyektivi ola bilər.

Belə resept saxtalaşdırma cinayətinin subyektivi isə ümumidir. Yəni 16 yaşına çatmış, anlaqlı şəxslər bu cinayətin subyektivi ola bilər.

Güclü təsir edən və ya zəhərli maddələrin satış məqsədi ilə qanunsuz dövriyyəsi (CM-in 240-cı maddə)

Cinayətin obyektivi – əhəlinin sağlamlığıdır. Əhəlinin sağlamlığına zərər təkcə narkotiklərlə deyil, güclü təsir edən və zəhərli maddələrlə də vurula bilər.

Predmet qismində burada narkotik vasitələrə və ya prekursorlara aid olmayan güclü təsir edən və ya zəhərli maddələr, eləcə də onların hazırlanması və emalı üçün istifadə edilən avadanlıq çıxış edir.

Güclü təsir edən maddələrin iki əlaməti var: tibbi və hüquqi Tibbi nöqtəyi nəzərdən bu maddələrə insanın sağlamlığına zərər vura bilən preparatlar aid edilir. Hüquqi nöqtəyi nəzərdən isə bu maddələrin siyahısı BMT-nin 1988-ci il tarixli Konvensiyasının 1 sayılı siyahısında verilmişdir. 1№-li siyahıda güclü təsir edən maddələrin 106 növü göstərilmişdir. Təbiiyyətdən onların ən yayılmış növlərinə

misal kimi subeksen, allabarbital, aminozin, relanium, klovelin, mezanam, efidrin, xloroarm, xloritil və s. göstərmək olar.

Zəhərli maddələr də tibbi və hüquqi əlamətlərə malikdirlər. Tibbi cəhətdən o maddələr zəhərli hesab edilir ki, hansı ki, az dozalarda insan həyatı və səhəti üçün təhlükəli ola bilər. Hüquqi cəhətdən bu maddələr narkotik vasitələrə və psixotrop maddələr aid edilmir və BMT Konvensiyasının 2 sayılı siyahısında göstərilmişdir. Bu siyahıda 31 zəhərli maddənin adı göstərilmişdir. Onlara aiddir təmizlənmiş ən zəhərli, civə, strizin, fenol və s.

Güclü təsir edən və ya zəhərli maddələrin hazırlanması üçün istifadə edilən avadaqlıq göstərilən məqsədlər üçün istifadə edilən alət, cihaz və mexanizmlərdir.

Cinayətin obyektiv cəhəti mürəkkəb xarakter daşıyır. Bu cinayətin obyektiv cəhətini yaradan əməllərə aiddir: satış məqsədilə hazırlama, emal etmə, əldə etmə, saxlama, daşıma və ya göndərmə, satma. Göstərilən əməllərin anlayışı və s. CM-in 234-cü maddəsinin izahında verilmişdir.

Cinayətin obyektiv cəhətini yaradan əməllər o zaman qanunsuz hesab edilir ki, onlar müəyyən edilmiş qaydalara riayət edilməklə həyata keçirilsinlər. Qanunvericilik quruluşuna görə cinayət formal tərkiblidir və dispoziyasıda göstərilmiş hərəkətlər edildiyi andan cinayət gətirmiş hesab olunur. Yalnız hazırlama zamanı cinayət güclü təsir edən və ya zəhərli maddələrin hazır olduğu andan bitmiş hesab olunur.

Əgər bu proses başlanmışsa, lakin hazırlanan maddə lazım olan vəziyyətdə deyildirsə təqsirkarın əməli CM-in 240.1-ci maddəsi təsvif olunmalıdır.

Subyektiv cəhətdən cinayət birbaşa qəsdlə törədilir. Subyektiv cəhətin zəruri əlaməti kimi bu tərkibdə satış məqsədi çıxış edir.

Cinayətin subyektiv- ümumidir 16 yaşına çatmamış fiziki, anlaqlı şəxsdir.

CM-in 240.2 və CM 240.3-cü maddələrində göstərilən cinayətlərin təsvifedici əlamətləri göstərilmişdir. Onlara aiddir: cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsi; təkrar törədilməsi; mətəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi; kuli miqdarda törədilməsi.

CM-in 240.4-cü maddəsi müstəqil cinayət tərkibini nəzərdə tutur. Bu cinayətin *predmeti* və güclü təsir edən vasitələr və ya zəhərli maddələrdir.

Cinayətin obyektiv cəhəti bu maddələrin istehsalı, əldə edilməsi, uçotu, saxlanması, buraxılması, danışıması və ya göndərilməsi qaydalarının pozulmasında ifadə olunur. Bu zaman bu maddələrin talanması və ya başqa mühüm ziyan vurmada ibarət olan nəticənin baş verməsi zəruridir.

Qaydaların pozulması dedikdə, bu maddələrlə rəftar qaydalarına riayət edilməməsi və ya onlara lazımi dərəcədə riayət edilməməsi başa düşülür.

Digər mühüm ziyanın vurulması güclü təsir edən və zəhərli maddələrin, digər əmlakın, avadanlığın (bunların hazırlanması, daşınması, emalı və s. istifadə olunan) məhv olunmasında ifadə olunur. Zərər müəssisənin işçilərinin həyat və sağlamlığına da vurula bilər. Bundan əlavə ekoloji zərər vurula bilər. Bunlara aiddir: havanın, suyun zəhərlənməsi və s. Zərərin hər növündə edilmiş əməllə baş vermiş nəticə arasındakı səbəbli əlaqəni müəyyən etmək lazımdır.

Subyektiv cəhətdən CM-in 240.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş əmlə ehtiyatsızlıqdan törədilir.

Cinayətin subyektiv xüsusiyyəti. Yəni güclü təsir edən maddələrin və zəhərli maddələrin istehsalı, əldə edilməsi, uçotu saxlanması, buraxılması, daşınması və göndərilməsi qaydalarına riayət etmə vəzifəsi həvalə edilmiş şəxsdir.

Nəticə

Bu cinayətlər obyektə görə 234-240-cü maddələrdə cəmləşdirilmişdir. Obyekt qismində əhalinin sağlamlığı çıxış edir. Obyektiv cəhətinə görə bu tərkiblər bir-birindən fərqlənir. Şəxsiyyət əleyhinə cinayətlərdən fərqli olaraq bu cinayətlər konkret fərdin sağlamlığına deyil, qeyri-müəyyən fərdin sağlamlığına zərər vururlar.

Sual 3. İctimai mənəviyyət əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

İctimai mənəviyyat-cinayətin xüsusi obyektı kimi şərəf, ləyaqət, ictimai öorc. hamılıqla cəmiyyətdə qəbul edilmiş fikirləri, baxışları, ənənələri nizamlayan normalar sistemi əə davranış qaydalarıdır. şərəf və ləyaqət şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlərin də obyektı ola bilər (təhqir, böhtan), onlardan fərqli olaraq, bu cinayətlər qrupundan şəxsi xarakter deyil, ictimai xarakter daşıyır. İctimai mənəviyyat CM-in 242, 243, 244, 245 və 246-cı maddələrində nəzərdə tutulan cinayətlərin obyektidir.

Göstərilən qrup cinayətlər obyektiv cəhətdən hərəkətlə edilən cinayətlərə aiddirlər. Göstərilən cinayətlərdən CM-in 242, 243, 244-cü maddələri formal, 245 və 246-cı maddələrində maddi tərkibdə nəzərdə tutulmuşdur.

Subyektiv cəhətdən göstərilən cinayətlər əsasən birbaşa qəsdlə törədilir (məsələn, pornoqrafik əşyaları və ya materialları qanunsuz olaraq yayma).

Bu *cinayətlərin subyektı*-ümumidir. 16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslərdir.

Pornoqrafik materialları və ya əşyaları qanunsuz yayma (CM-in 2742-ci madd)

Pornoqrafik materialların yayılmasının ictimai təhlükəliliyi onların yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərin normal psixi və fiziki inkişafına mənfi təsir etməsi ilə izah olunur. Bundan əlavə pornoqrafik materiallar çox vaxt cinsi eybəcərliklərin meydana gəlməsinə səbəb olur. Nəhayət pornoqrafik materiallarla tanış olma, seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri, əxlaqsız hərəkətlər və digər cinsi cinayətlərin törədilməsinə səbəb ola bilər.

Bu cinayətin əsas *bilavasitə obyektı* ictimai mənəviyyətdir.

Cinayətin profilaktik-pornoqrafik xarakterli *materiallar* və ya *əşyalardır*.

Pornoqrafik – cinsi münasibətlərlə bağlı olan şeylərin açıq təsviridir. Pornoqrafik predmet və materiallara qanun bu xarakterli nəşrləri. kino və ya video materialları. şəkilləri və s. əşyaları aid edir.

Sair əşyalar qismində heykəllər, cinsi orqanların fiqurları (maketləri) audioyazmalar, kompakt disklər və s. çıxış edir.

Pornoqrafik materialları erotik xarakterli əsərlərdən ayırmaq lazımdır.

Erotika və *parnoqrafiyanın* arasında olan fərq cinsi münasibətlərin təsvir edilmə üsullarında ifadə olunur. Belə ki, pornoqrafik materiallar heç bir mənədi,

bədii dəyər daşıyıcılar, bu materialların müəllifləri, recisorları, aktyorları çox vaxt məlum olmurlar, (onlar göstərilir) eləcə də bu materiallarda cinsi orqanların, cinsi aktların və digər seksual hərəkətlərin iri planı əks olunur. Göstərilən əlamətlər üzrə də pornoqrafiyanı erotikadan ayırmaq çox çətindir. Buna görə də bu zaman sənətsunslıq ekspertizası keçirilməlidir.

Cinayətin obyektiv cəhəti bu hərəkətlərdə ifadə olunur: yayma və ya reklam məqsədilə qanunsuz hazırlama: qanunsuz yayma, qanunsuz reklam etmə; qanunsuz ticarət.

Hazırlama – istənilən üsulla pornoqrafik materialların və əşyaların yaradılmasıdır. Bu üsullara aiddir: kitab yazma; ssenari yayma və ya reklam məqsədilə hazırlanması zamanı yaranır. Pornoqrafik materialları və ya əşyaları şəxs əgər öz şəxsi istehlakı üçün yaradırsa, cinayət tərkibi yaranmır.

Yayma-pornoqrafik materialların digər şəxslərə verilməsi, yayılmasıdır.

Yayma həm əvəzli (oxumaq, baxmaq üçün vermə). Yayma o zaman cinayət məsuliyyətinə səbəb olur ki, bu materialları qeyri müəyyən şəxslər dairəsinə yaysın. Pornoqrafik materialların ailə üzvləri. tanışlar arasında yayılması cinayət məsuliyyətinə səbəb olmur.

Reklam etmə-belə materialları kütləvi nümayiş etdirilmədə və ya onlar haqqında qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinə istənilən üsulla (məktub, KİV-də reklam və s.) məlumatların verilməsində ifadə olunur.

Ticarət –pornoqrafik materialların realizə edilməsini nəzərdə tutur. Ticarət həmişə əvəzi xarakter daşıyır. yəni alqı-satqı müqafiləsinin bağlanması tələb edir.

Qanunvericilik quruluşuna görə cinayət formal tərkiblikdir və qanunda göstərilən hərəkətlərin hər hansı birini edildiyi andan başa çatmış hesab olunur.

Cinayət subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdlə törədilir. Pornoqrafik materialların hazırlanması zamanı məqsəd yayma, reklam etmə subyektiv cəhətin zəruri əlaməti kimi çıxış edir.

Cinayətin subyekt 16 yaşına çatmış, fiziki, anlaqlı şəxslərdir.

Fahişəliyə cəlb etmə (CM-in 243-cü mad.)

Respublika üzrə 2009-cu ildə 229 fahişəliyə cəlb etmə və əxlaqsızlıq yuvaları saxlama cinayəti qeydə alınmışdır.

Cinayətin əsas bilavasitə obyekt-i ictimai mənəviyyat, fakültativ obyekti isə insanın sağlamlığı, onun şərəf və ləyaqəti, şəxsi həyatın, mülkiyyətin toxunulmazlığıdır.

Cinayətdən zərərçəkmiş kimi həm kişi, həm də qadın cinsindən olan şəxslər çıxış edə bilərlər. yetkinlik yaşına çatmayanları fahişəliyə cəlb etməyə görə məsuliyyət CM-in 243 maddəsi idə deyil, CM-in 171-ci maddəsi ilə yaranır. Beləliklə, bu cinayətlərdə zərərçəkmiş qismində 18 yaşdan yuxarı yaşı olan şəxslər çıxış edirlər.

Cinayətin obyektiv cəhəti fahişəliyə cəlb etmədə ifadə olunur.

Fahişəlik – müəyyən mükafatlandırmaya görə müxtəlif şəxslərlə cinsi əlaqəyə müntəzəm olaraq girməkdir.

faşihəlik əlamətləri:

-cinsi əlaqəyə girmə ənənəvi olaraq bu anlayış altında qadının kişi ilə əlaqəsi başa düşülür. İndii isə fahişəliyə kişinin qadınla cinsi əlaqəyə girməsini (kişi fahişəliyi), hətta qadının qadınlarla və kişinin yışilərlə (homoseksual fahişəlik) cinsi əlaqəyə girməsini aidi etmək olar;

-müxtəlif şəxslərlə cinsi əlaqəyə girmək;

- cinsi əlaqəyə mükafatlandırmaya görə girmək. Mükafatlandırma çox vaxt pulu olur, bundan əlavə geyim. kosmetika, zinət əşyaları, bu və ya digər xidmətlərin ödənilməsi formasındada olur;

- mükafatlandırılmaya dair qabaqcadan razılıq;

- cinsi əlaqəyə müntəzəm olara girmə;

Fahişəliyə cəlb etmə dedikdə, fahişəliylə məşğul olmağa sövq edən bütün hərəkətlər başa düşülür. Cəlb etmə zorla və ya bunsuz olur. Zor olmadan cəlb etmə (məsləhət, söz vermə və s.) yalnız yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərə aid olduqda hüquqi əhəmiyyət daşıyır və əməl CM-in 171-ci maddəsi ilə tövsif olunur. Yetkinlik yaşına çatmış şəxslərə dair isə onlar cinayət hüquqi əhəmiyyət kəsb etmir.

Zor tətbiq etmək zərərçəkmişə qarşı fiziki zorun tətbiq edilməsini nəzərdə tutmuş həyat və sağlamlıq üçün təhlükəyə ola da, olmayda bilər.

Zor tətbiq etmək hədəsi-insanın iradəsinə zidd olaraq onun psixikasına yayılması, cəlb edilən şəxs üçün arzu olunmaz olan məlumatların yayılması hədəsidir.

Şantaj – cəlb edilən şəxsi biabır edən məlumatların yayılması hədəsi və ya yayılması, cəlb edilən şəxs üçün arzu olunmaz olan məlumatların yayılması hədəsidir.

Ömləkə məhv etməklə və ya zədələməklə hədələmə.

Aldatma zərərçəkmişə billə-billə yalan məlumatların verilməsində və ya onun bilməli olduğu məlumatlar haqqında susmada ifadə olunur. Bu cinayət qanunvericilik quruluşuna görə formal tərkibliyə.

Subyektiv cəhətdən cinayət birbaşa qəsdlə törədilir. Subyektiv cəhəti zəruri əlaməti kimi gəlir və digər fayda etmək məqsədi çıxış edir.

CM 234.2-ci maddəsi bu cinayətin tövsifedici əlamətlərini nəzərdə tutur.

Cinayətin subyektivi – ümumdür. 16 yaşına çatmış anlaşıq şəxslərdir.

Əxlaqsız yuvaları saxlama (CM-in 244-cü maddəsi)

Cinayətin əsas bilavasitə obyektivi ictimai mənəviyyətdir. Cinayətin predmeti fahişəliklə məşğul olmaq üçün əxlaqsız yuvalarıdır. Əxlaqsız yuvaları fahişəliklə məşğul olmaq üçün xüsusi təchiz edilmiş yaşayış sahələridir (otaq, bina, mənzil). Beləliklə, əgər bu yuvalarda cinsi əlaqəyə mükafatlandırma olmadan girirlərsə, və ya bu hal bir dəfə yuvalarda cinsi əlaqəyə mükafatlandırma olmadan girirlərsə, və ya bu hal bir dəfə baş verirsə əməldə cinayət tərkibi yaranmır. Əxlaqsızlıq yuvaları cinsi əlaqəyə girmək üçün müntəzəm olaraq təqdim edilməsidir.

Öz xarakterinə görə əxlaqsızlıq yuvaları müxtəlif olur: kişi fahişəxanaları, qadın fahişəxanaları, homoseksualistlər fahişəxanası və s.

Cinayətin obyektiv cəhəti üç hərəkətdə ifadə olunur:

1. əxlaqsızlıq yuvalarını təşkil etmə;
2. əxlaqsız yuvaları çaxlama;
3. bu məqsədlə binalar vermə.

Əxlaqsız yuvalarının təşkil edilməsi dedikdə, onların yaradılmasına yönəlmiş bütün hərəkətlər başa düşülür: mənzil axtarılması, onun sahibi ilə müqavilənin bağlanması, təchiz edilməsi, müştərilərin seçilməsi və s. Cinayət məsuliyyəti əxlaqsızlıq yuvalarının işə başlanmasından asılı olmayaraq bu yuvaların əxlaqsızlıq yuvalarının işə başlanmasından asılı olmayaraq bu yuvaların təşkil edilməsinə görə yaranır.

Əxlaqsızlıq yuvaları sazlama dedikdə, bu sa0ələrdə təmizləyə riayət olunması, mühafizə olunması, o qaydalara riayət olunmasına nəzarət etməni başa düşmək lazımdır.

Fahişəliklə məşğul olmaq üçün mənzil sahələri vermə – fahişəliklə məşğul olmaq üçün mənzil sahələrini onların sahibləri tərəfindən mütəmadi olaraq (3 dəfədən çox) əvəzli və ya əvəzsiz verilməsidir.

Subyektiv cəhətdən cinayət birbaşa qəsdlə törədilir. Motiv əhəmiyyət kəsb etmir. Fahişəliklə məşğul olmaqdan ibarət olan məqsəd subyektiv cəhətin zəruri əlaməti kimi çıxış edir.

Cinayətin subyektiv ümumidir. 16 yaşına çatmış, fiziki, anlaqlı şəxsdir.

Bu cinayətin tövsifedici əlamətləri kimi bu cinayətin təkrar törədilməsi və qabaqcadan əlbir olar bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsidir.

Qərib üzərində təhqiredici hərəkət (CM-in -245-ci mad.)

Cinayətin obyektiv–ictimai məənəviyyətdir.

Predmeti qismində qəbir tikintiləri, seyt, onun qalıqları çıxış edir.

Cinayətin obyektiv cəhəti- qəbr və meyit üzərində təhqiredici hərəkətlərdir.

Meyit üzərində təhqiedici hərəkət- mərhumun xatirəsini və onun yaxınlarının hissələrini təhqir edən istənilən formada hərəkətlər də ifadə olunur. Belə hərəkətlərə qəbirdən meyitin çıxarılması, meyidin adət ənənələrinə müvafiq olmadan dəfn edilməsi, onun orqanlarının qanunsuz olaraq götürülməsi, meyitin zədələnməsi və hissələrə bölünməsi aiddir.

Nekrofilia hadisəsi zamanı (meyitlə cinsi əlaqə olama) göstərilən maddənin tərkibi yaranır. Bununla yanaşı nekrofobiya halı zamanı da (meyidin

orqanlarının yeyilməsi) bu maddənin tərkibi yaranır. Lakin, bizim fikrimizcə göstərilən bu iki halda şəxsin əməlində cinayət tərkibi yoxdur. Çünki bu cinayət təqsirin birbaşa qəsd formasında törədilir.

Meyitin üzərində qiymətli və s. əşyaların talanması bu maddənin tərkibini deyil, mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin tərkibi yaradır.

Qanunvericilik quruluşuna görə bu cinayət formal tərkiblikdir.

Qəbir üzərində təhqiredici hərəkət dedikdə. qəbir üzərindəki tikililərin. qəbir daşlarının, dəmir barmaqların dağıdılması və s. bu kimi hərəkətlər başa düşülməlidir.

Subyektiv cəhətdən- cinayət birbaşa qəsdlə törədilir.

Cinayətin subyektivi ümumidir 16 yaşına çatmış, fiziki, anlaqlı şəxsdir.

Tarix və mədəniyyət abidələrini qəsdən məhv etmə və ya kormala (CM-in 246-cı mad.)

Bu cinayətin bilavasitə obyektivi ictimai mənəviyyətdir. Cinayətin predmeti qismində – dövlət tərəfindən mühafizə tarix və mədəniyyət abidələri çıxış edir. Göstərilən norma blanketdir. Onun məzmununu açmaq üçün digər normativ aktlara müraciət etmək lazımdır.

Tarix abidələri- milli və dünya tarixi ilə əlaqədar olan tikintilər, binalar, ərazilərdir. Məsələn, Qız qalası, Şirvanşahlar sarayı və s.

Mədəniyyət abidələrinin xarakteri isə müztəlifdir, onlar daşınır və daşınmaz olar.

Daşınmaz mədəniyyət abidələrinə teatr. muzeylər, filomaniyalar aiddir.

Obyektiv cəhətləri – tarix və mədəniyyət abidələrinin məhv etmə və ya korlamada ifadə olunur.

Qanunvericilik quruluşuna görə maddi ətrkiblikdir.

Subyektiv cəhətdən bir başa qəsdlə xarakterizə olunur.

Subyektivi- 16 yaşını tamam olmuş anlaqlı şəxslərdir.

İctimai mənəviyyət əleyhinə cinayətlər iki qrup münasibətlərə qəsd edir: cinsi münasibətlərdə tərəfindən qəbul edilən əxlaq prinsiplərinə və tarixi və mədəniyyət abidələrinə.

Bu fəsildə nəzərdə tutulan tərkibə bir-birindən obyektiv cəhətin əlamətlərinə görə fərqlənirlər.